

Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΑΦΟ ΚΑΙ Η ΔΙΑΣΩΣΗ ΤΟΥ ΕΘΝΑΡΧΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΝ ΙΟΥΛΙΟ ΤΟΥ 1974(*)

Τοῦ Μητροπολίτη Πάφου κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ.

Τὴν ἡμέρα τῆς κηδείας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου, ὁ Φρέν-
τυ Γερμανός, θέλοντας νά ἀποτίσει, μέ τό δικό του, ξεχωριστό
τρόπο, φόρο τιμῆς πρός τήν μεγάλη μορφή, ὅχι μόνο τῆς Κύπρου,
ἀλλά καί τῶν Πανελλήνων, ἔγραψε ἕνα ὑπέροχο χρονογράφημα,
στό ὁποῖο ἔδωσε τόν τίτλο: «Πέτρες - ἕνας αἰώνας πέτρες». Πα-
ρουσίαζε τόν Τρικούπη, τόν Βενιζέλο καί τόν Γεώργιο Παπαν-
δρέου νά ὑποδέχονται τόν Μακάριο στά οὐράνια σκηνώματα,
κρατώντας, ὁ καθένας τους, ἀπό «μιά ἀγκαλιά γεμάτη πέτρες».
Στό εὐλογο ἐρώτημα τοῦ Μακαρίου τί ἦταν ἐκεῖνες οἱ πέτρες, ὁ
Τρικούπης ἀπάντησε, μέ πόνο ψυχῆς, ὅτι ἦταν οἱ πέτρες, πού τοῦ
ἔριξαν οἱ Ἕλληνες, γιατί ἤθελε νά κάμει τήν Ἑλλάδα μεγάλη. Ὁ
Βενιζέλος, μέ ἐξίσου θλιμμένο ὕφος, τοῦ ἀπάντησε, πώς οἱ δικές
του ἦταν οἱ πέτρες, πού τοῦ ἔριξαν οἱ Ἕλληνες, γιατί ἔκαμε τήν
Ἑλλάδα μεγάλη. Κι ὁ Γεώργιος Παπανδρέου τοῦ εἶπε, πώς τίς
πέτρες ἐκείνου τοῦ τίς πέταξαν τό 1965, γιατί πίστευε, πώς ἡ Δη-
μοκρατία θά νικήσει. Στήν ἐρώτηση καί τῶν τριῶν «ποῦ εἶναι οἱ
δικές σου πέτρες, Μακάριε;», ὁ ἀλησμόνητος Ἐθνάρχης, μ' ἐκεί-
νη τήν θλίψη τῶν ματιῶν του, πού ἀναγνώριζε εὐκολα ὅποιος τόν

(*) Ὁμιλία σ' ἐκδήλωση τῆς Ἑνώσης Ἀγωνιστῶν Πάφου, στίς 15 Ἰουλίου
2012.

ἤξερε, τοὺς ἀπάντησε, πὼς ἐκείνου δέν τοῦ ἔριξαν ἀπλῶς πέτρες. Τοῦ ἄφησαν πέτρες. Καί παραμερίζοντας ἓνα σύννεφο, τοὺς ἔδειξε τὰ χαλάσματα τοῦ Προεδρικοῦ, ἓνα σωρό πέτρες, ὅπως τίς ἄφησαν πρὶν ἀπὸ 38 ἀκριβῶς χρόνια, σάν σήμερα, μιὰ θλιβερὴ μειοψηφία Κυπρίων προδοτῶν κι ἡ ξενοκίνητη Χούντα τῶν Ἀθηνῶν. Κι ἡ αἰτία ὅχι διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνη τοῦ Τρικούπη καί τοῦ Βενιζέλου. Ὁ θελκε νὰ ἐξασφαλίσαι καί νὰ κατοχυρώσει συνθήκες ἐλευθερίας γιὰ τὸν λαό του, νὰ τὸν προστατέψαι ἀπὸ τὴν βουλιμία τῆς Τουρκίας, πού ἀναζητοῦσε ἀφορμὴ καί περίμενε κάποιο ὀλίσθημά μας γιὰ νὰ ἐπέμβει, «νὰ θύσει καί νὰ ἀπολέσει», νὰ Τουρκοποιήσαι τὴν Κύπρο.

Τοῦ ἄφησαν πέτρες, μέ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ τὸν εἶχαν θάψει κάτω ἀπὸ αὐτές, γιατί οἰακοστροφοῦσε τό πλοιάριο τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, μέσα στὸν παγκόσμιον κλύδωνα, μέ πολλή δεξιότητα ἀνάμεσα στὴ Σκύλλα τῶν Δυτικῶν καί στὴ Χάρυβδη τῶν Ἀνατολικῶν συμφερόντων. Τοῦ ἄφησαν πέτρες, γιατί, γιὰ νὰ χρησιμοποισῶ καί τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, «βαρὺς ἦν αὐτοῖς καί βλεπόμενος». Δέν ἄντεχαν τὴν καθαρότητα τοῦ βίου του, τό ἀνιδιοτελές τῶν προσπαθειῶν του, τὴν ἀγνότητα τοῦ πατριωτισμοῦ του. «Ἦναντιοῦτο τοῖς ἔργοις αὐτῶν. Ἐγένετο εἰς ἔλεγχον ἐννοιῶν αὐτῶν». Γιατί πράγματι ἦτο «ἀνόμοιος τοῖς ἄλλοις ὁ βίος αὐτοῦ καί ἐξηλλαγμένοι αἱ τρίβοι αὐτοῦ» (Σοφ. Σολ.).

Αὐτὰ τὰ χαλάσματα σκεφτόμαστε μέ ὀδύνη σήμερα. Κι αὐτὴ τὴν ἄμωμη μορφή ἀναπολοῦμε. Σκέφτομαι πὼς θὰ ἦταν ἀνεπαίσθητη ἡ ζημιὰ καί θὰ εἶχε ἀπὸ πολλοὺς ἤδη ξεχασθεῖ, ἂν ἡ ἀφροσύνη ἐκείνων τῶν ὀλίγων ἐξαντλεῖτο στὴν ἀδικία ἀπέναντι σέ ἓνα, καταξιωμένο, ἔστω, καί καθόλα σεβάσμιον πρόσωπο, καί σέ κάποιο οἰκονομικὸ κόστος γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι τῶν καταστραφέντων. Τέτοια συμβαίνουν καί σ' ἄλλους λαούς. Στὸν Ἑλληνισμό, ὅμως, πού κυκλῶνεται ἀπὸ στίφη βαρβάρων, τὰ ὅποια τὸν ἀπειλοῦν μέ τὴν ἀριθμητικὴ καί ὀπλικὴ ὑπεροχὴ τους, καί πού ἡ ἐπίζηλη γεωγραφικὴ θέσι του ἀπαιτεῖ συνεχῇ ἐθνικὴ ἐπαγρύπνησι, κάθε ἀφροσύνη πληρῶνεται μέ ἐξαιρετικὰ μεγάλον τίμημα.

Μέ έκποίηση τῶν ἱερῶν καί τῶν ὁσίων μας. Ἐάν δέν ὑπῆρχε ἡ Τουρκία, κι ἂν δέν ἐποφθαλμιοῦσε τά ἐδάφη μας, τό πραξικόπημα θά ἦταν μιὰ ἀδικία. Θά σηματοδοτοῦσε μιὰ φιλοδοξία κάποιων· θά ἔταν ἕνας παραλογισμός. Δέν θά ἦταν μιὰ ἐθνική καταστροφή, ἕνας ὀλεθρος. Θά ἦταν ἕνα ἀνοσιούργημα, ὅχι ὅμως ἀφορμή γιά ἐθνικό ἐξευτελισμό.

Μιλώντας ἀπόψε μπροστά σ' ἐσᾶς, τόν ἀρχηγό τῆς Ἀντίστασης καί τά μέλη τῆς Ἑνώσης Ἀγωνιστῶν Πάφου, συναισθάνομαι τή δυσκολία τοῦ ἐγχειρήματος. Οἱ δικές μου λέξεις ὑπολείπονται τῶν δικῶν σας ἔργων. Ἐξάλλου τί μπορῶ νά πῶ, γιά ἐκείνη τήν περίοδο, σέ ἀνθρώπους πού πολέμησαν ὑπερασπιζόμενοι τόν Μακάριο, ἀλλά καί τήν ἀξιοπρέπεια τῆς φυλῆς, πού τραυματίστηκαν, πού ἔθαψαν συναγωνιστές καί φίλους τους, πού εἶδαν τά ὄνειρά τους νά καταστρέφονται; Εἶναι ἀνάγκη, ὅμως, νά ἀναζητήσω, ὅσο μπορῶ, τά αἷτια, πού ὀδήγησαν σ' αὐτό τό ἀπονενονμένο διάβημα ἀπό τή μιὰ, ἀλλά καί νά ἐξάρω τόν ἡρωϊσμό αὐτῶν, πού ἀντιστάθηκαν στήν προδοσία, ἀπό τήν ἄλλη, βγάζοντας τά ἀναγκαῖα συμπεράσματα γιά τό μέλλον, τόσο γιά μᾶς, ὅσο καί γιά τούς νεώτερους.

Ποιά στ' ἀλήθεια νά ἔταν τά αἷτια, πού ὀδήγησαν στήν κατὰ-πτυστή ἐνέργεια τοῦ πραξικοπήματος; Πῶς ἀπό τήν καθολική ὁμοψυχία τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα τῆς ΕΟΚΑ φτάσαμε, μέσα σέ ἐλάχιστα χρόνια, στόν ἀδελφοκτόνο σπαραγμό;

Εἶναι παρατηρημένο, σέ παγκόσμιο ἐπίπεδο, πῶς τή λήξη ἑνός ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα, ἥ μιᾶς ἐπανάστασης, διαδέχεται μιὰ διχοστασία ἀνάμεσα στούς ἀγωνιστές. Κάποιοι μένουν δυσαρρεστημένοι ἀπό τήν ἐκβαση τοῦ ἀγῶνα. Ἄλλοι θεωροῦν, ὅτι ὑποτιμήθηκε ἡ προσφορά τους καί δέν εἶχαν ἀνάλογα ἀνταλλάγματα. Ἄλλοι ἀναπτύσσουν ὑπέρμετρες φιλοδοξίες στή νέα κατάσταση πραγμάτων, πού ἀκολουθεῖ. Τέτοια γεγονότα συνέβησαν λίγο πρίν, ἥ ἀμέσως μετά τόν δικό μας ἀγῶνα, στήν Αἴγυπτο, στήν Ἀλγερία, στή Ζιμπάμπουε. Θά ἀνέμενε κανεῖς, ὅτι ὡς λαός, ὡς

Ἕλληνες, μέ ἓνα σπουδαῖο πολιτιστικό παρελθόν τριῶν καί πλέον χιλιάδων ἐτῶν, μέ προγόνους πού πρίν 2½ χιλιάδες χρόνια ἐξέλεγαν βουλή, τήν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, πού λειτουργοῦσε μέ δημοκρατικό τρόπο, ὅτι δέν θά εἶχαμε κι ἐμεῖς μιάν τέτοια πορεία. Ἀπειροί, ὅμως, πολιτικῆς παιδείας, ὕστερα ἀπό τόσα χρόνια ὑποταγῆς σέ ποικίλους δυνάστες, καί ἔχοντας περιορισμένη γνώση τῶν μηχανορραφιῶν τῶν Τούρκων καί τῶν Ἀγγλων, καθῶς καί τῶν συμμάχων τους, πέσαμε στήν παγίδα τους. Συνήργησαν σέ τοῦτο καί οἱ ἐγγενεῖς, στό δοτό σύνταγμα, πηγές προστριβῶν μέ τούς Τουρκοκυπρίους. Παρακινούμενοι ἀπό τό συναίσθημα, ἀγνοήσαμε, πολλές φορές, τή λογική. Διαπράξαμε λάθη καί ὥς ἡγεσία καί ὥς λαός.

Σ' ἓνα κλίμα, λοιπόν, ἀπειρίας, πού συνεπαγόταν τή διάπραξη λαθῶν, σέ μιᾷ περίοδο μέ πολλές αἰτιήσεις γιά τήν ἔκβαση τοῦ ἀγῶνα, ἀναπτύχθηκαν πολλές φυγόκεντρες τάσεις, ἐκεῖ πού θά ἀνέμενε κανεῖς νᾶ ἵναι κοινές οἱ προσπάθειες γιά ἀπόκρουση κάθε ἐπιβουλῆς. Ἔτσι,

Παρουσιάστηκε, πρῶτα, μιᾷ ὁμάδα ἀνθρώπων, πού στράφηκε ἐναντίον τοῦ Ἐθνάρχου Μακαρίου, παρακινούμενοι ἀπό φθόνο καί μόνο πρός τό πρόσωπό του. Τοῦ ἀπέδωσαν ἄκρατη φιλοδοξία, πού στόχευε μόνο στήν παραμονή στήν Προεδρία τοῦ Κράτους κι ὅτι παραμελοῦσε τά ἐκκλησιαστικά του καθήκοντα, ἔχοντας ἀποκτήσει, μέ τήν παραμονή του στήν ἐξουσία, κοσμικό φρόνημα. Στό βάθος τῆς σκέψης τους, τοῦλάχιστον τῶν ἡγετῶν τῆς ὁμάδας αὐτῆς, ἦταν, «γιατί ἐκεῖνος καί ὄχι ἐμεῖς στήν ἀρχηγία τοῦ Κράτους».

Μά ποιός ἄλλος ἐκκλησιαστικός ἡγέτης τότε ἤ καί τώρα, ἐργάστηκε γιά τήν Ἐκκλησία περισσότερο ἀπό τόν Μακάριο; Πέραν ἀπό τήν ἐκ βάθρων διοργάνωση τῆς Ἐκκλησίας ὕστερα ἀπό τήν μακροχρόνια - ἀπό τό 1933 - χηρεία τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ καί τῶν Μητροπολιτικῶν θρόνων, ὅταν οἱ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί του ἐφατρίαζαν καί «περί ἄλλων πολλῶν ἐτύρβαζον», ὁ Μακά-

ριος διοργάνωνε Ίεραποστολή στην Άφρική, βάφτιζε χιλιάδες Άφρικανούς, ίδρυε Ίερατική Σχολή στην Κένυα. Καί ποιός άλλος εξύψωσε τό γόητρο τής Όρθοδοξίας περισσότερο από τόν Μακάριο; Εΐναι ό Μακάριος πού περιέφερε σ' όλο τόν κόσμο τό Όρθόδοξο ράσο, κερδίζοντας τόν σεβασμό όλων, όμόδοξων καί έτερόδοξων, αλλόθρησκων καί άθεων. Αύτός έφερε άντιμέτωπους μέ τόν Σταυρό, πού πάντα έφερε στό στήθος του, άπαραίτητο συμπλήρωμα τής στολής του, δεδηλωμένους άθεους, τόν Μπρέζνιεφ καί τόν Τίτο, τόν Μάο καί τόν Κάστρο, καί πιστούς Μουσουλμάνους, όπως τόν Άράφατ καί τό Νάσερ.

Μιά όμάδα ανθρώπων, όμως, τυφλωμένη από τόν φθόνο, δέν έβλεπε τήν πραγματικότητα. Έκινούντο έναντίον τοῦ Μακαρίου άδιαφορώντας γιά τή ζημιά πού θά γινόταν στόν τόπο. Λέει πάντα ό σημερινός Άρχιεπίσκοπος, πού γνώριζε καλά τόν Μακάριο, ότι μόνον όταν τόν ζήλευε κάποιος θά μπορούσε νά τόν μισήσει, ή νά γίνει έχθρός του.

Ήταν, όμως, κι άλλοι, πού εξαγοράστηκαν. Πού γνώριζαν, ή διαισθάνονταν, τήν αλήθεια, κι όμως ζήλεψαν τόν ρόλο τοῦ Ιούδα, τοῦ Έφιάλτη, τοῦ Πήλιου Γούση. Λέει χαρακτηριστικά ό άγιος Φώτιος ό Όμολογητής, ότι «χρυσός άπαντα τά ανθρώπινα στρέφει». Τό χρήμα καί ή φιλοδοξία διαστρέφουν καί εξαγοράζουν τά πάντα. Όταν τό δηλητήριο τοῦ πλούτου καί τής εὐμάρειας, τής άμετρης φιλοδοξίας, έπιστάξει στήν ψυχή τοῦ ανθρώπου, χάνει αύτός τόν προσανατολισμό του. Έποχωροῦν άξίες καί ιδανικά. Ξεθωριάζει ή έννοια τής πατρίδας. Ό Μακάριος άγωνιζόταν γιά άξίες καί ιδανικά. Αὐτοί κρατοῦνταν δέσμιοι τής ὕλης. Καί γιά νά δικαιωθοῦν άπέναντι στή συνείδησή τους, τόν καταδίωξαν.

Ήταν, τέλος, κι άλλοι, ίσως οί περισσότεροι, πού δέν φθονούσαν τόν Μακάριο, οὔτε κι εξαγοράστηκαν. Έξαπατήθηκαν, όμως, από κενά συνθήματα καί παρασύρθηκαν από μιά καλῶς όργανωμένη προπαγάνδα. Ήταν ιδεολόγοι, πού είχαν μιά μονοδιάστατη, ιδεατή θεώρηση τοῦ κόσμου. Πού δέν μπορούσαν νά

ἀντιληφθῶν τὶς δολιότητες τῶν ἰσχυρῶν καὶ τὰ ἄνομα συμφέροντά τους. Τὸ σύνθημα τῆς Ἑνώσεως τῆς Κύπρου μέ τὴν μητέρα Ἑλλάδα, μαγνήτιζε πολλοὺς καὶ τότε καὶ σήμερα. Γι' αὐτό τὸν σκοπὸ διεξήχθη ὁ ἀπελευθερωτικὸς μας ἀγώνας, καὶ γιὰ τὴν εὐόδωσή του ἔγιναν τόσες θυσίες. Ἡ ἀποδοχὴ τῆς λύσεως τῆς ἀνεξαρτησίας ἀπὸ τὸν Μακάριο ἦταν ἀποτέλεσμα ἀδήριτης ἀνάγκης. Οἱ Ἀγγλοὶ ἀπειλοῦσαν μέ διχοτόμηση τῆς Κύπρου κι ἡ Τουρκία καραδοκοῦσε ἀπὸ τότε, ἀφοῦ ἡ Ἀγγλικὴ πονηρία τὴν ἐνέπλεξε στὸ θέμα, γιὰ πλήρη κατάληψη τῆς Κύπρου.

Θᾶ ἔπρεπε νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ λογικὴ. Κι αὐτὴ τὴ λογικὴ χρησιμοποιοῦσε ὁ Μακάριος. Μέσα ἀπὸ τὶς παγίδες, μέ πολλή δεξιότητα προσπαθοῦσε νὰ κατορθώσῃ τὸν μόνιμο στόχο τῆς Ἑνώσεως. Ἡ ὁμάδα αὐτὴ τῶν ἀνθρώπων δὲν μποροῦσε νὰ κατανοήσῃ τὶς δυσκολίες. Κι ἔγινε θῦμα τῶν ἐχθρῶν τῆς Κύπρου, πού γι' αὐτό τὸν σκοπὸ διέβαλλαν τὸν Μακάριο. Καταστροφικὴ ὑπῆρξε ἡ συγκυρία τῆς ἐπιβολῆς τῆς ξενοκίνητης δικτατορίας στὴν Ἑλλάδα τὸ 1967. Τὸ Ἐθνικὸ Κέντρο τὸ ἐκπροσωποῦσε, τότε, μιὰ ὁμάδα παρανοϊκῶν καὶ ταυτόχρονα ἀδίστακτων δικτατόρων, πού ὀργάνωσε μιάν ἄρτια μηχανὴ παραπληροφόρησης καὶ ὑπόσκαψης τοῦ Μακαρίου. Ζήσαμε αὐτὴ τὴν παραπληροφόρηση στὴν Ἐθνικὴ Φρουρά, στὰ Σχολεῖα, στὰ Σωματεῖα. Κατάφερε αὐτὴ νὰ διεισδύσῃ ἀκόμα καὶ στὴν Ἐκκλησίαν, μέ τοὺς τρεῖς καθαιρεθέντες καὶ κάποιους ὀπαδούς τους, κληρικούς καὶ λαϊκοὺς.

Οἱ Κύπριοι, πού γιὰ αἰῶνες ἔλεγαν· «τὴν Ἑλλάδα θέλομεν κι ἄς τρώγωμεν πέτρες», δὲν μποροῦσαν, ὅλοι, νὰ διακρίνουν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Χούντας, μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνοφόνων. Γι' αὐτό κι ἀπέδιδαν τὴν κατηγορία τοῦ ἀνθενωτικοῦ καὶ τοῦ ἀνθέλληνα, ἀκόμα καὶ τοῦ κομμουνιστῆ, στὸν Μακάριο.

Μᾶς προτάθηκε ποτέ, ἢ ἦταν προσιτή, σέ κάποιο στάδιο, ἡ Ἑνωσις καὶ ἀπερρίφθη ἀπὸ τὸν Μακάριο; Ὁ ἴδιος πρότεινε σέ πολλές Ἑλληνικὲς Κυβερνήσεις νὰ ἀναλάβουν τὴν εὐθύνη, πού τοὺς ἀναλογοῦσε καὶ ὁ ἴδιος θὰ κήρυσσε τὴν Ἑνωσις. Οὐδεμία

αὐτῶν ἀπεδέχθη τὴν πρόταση τοῦ Ἀρχιεπισκόπου. Ὅσοι θεωροῦσαν ὡς λύσιν Ἑνωσης τὸ σχέδιο Ἀτσεσον, ἢ ἄλλα, παρεμφερῆ, πού ἔδιναν ἔδαφος στὴν Τουρκία, θὰ ἀντιλαμβάνονται, μὲ τὴν σημερινή ἐμπειρία τους, πὼς ἡ Τουρκία ζητοῦσε ἀπλῶς ἓνα μικρὸ μέρος, πού νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ ὡς ἐφαλτήριο γιὰ κατάληψη ὅλης τῆς Κύπρου. Ὅπως ἔκαμε μετὰ τὴν πρώτη εἰσβολή. Πῆρε ἓνα μικρὸ μέρος τῆς Κύπρου, ὑπέγραψε κατάπαυση τοῦ πυρός, δήλωσε σεβασμὸ στὶς ἀποφάσεις τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν, κι ὅταν ἐτοιμάστηκε, δὲν σεβάστηκε, οὔτε ὑπογραφές, οὔτε ὑποχρεώσεις. Ποιὰν ἐξάλλου συμφωνία τήρησε ποτέ ἡ Τουρκία; Παίρνει ὅ,τι τὴν συμφέρει καὶ ἀθετεῖ ἀμέσως ὅλα τὰ ἄλλα.

Ὅλοι αὐτοί, ὅσοι, εἴτε ξεγελάστηκαν ἀπὸ εὔχη συνθήματα, εἴτε φθόνησαν γιὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο ἰδιοτελεῖ λόγῳ τὸν Μακάριο, εἴτε ἐξαγοράστηκαν ἀπὸ ξένους, παρέμειναν πάντα μιά μικρὴ μειοψηφία τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ οὐδέποτε θέλησαν νὰ ἀναμετρηθοῦν δημοκρατικὰ μὲ τὸν Ἐθνάρχη. Ἀκόμα καὶ στὶς ἐκλογές τοῦ 1973, ἔχοντας σύμμαχό τους καὶ τὴ Χούντα, φυγομάχησαν. Δροῦσαν, ὅμως, στό σκοτὸς καὶ ὑπόσκαψαν τὰ θεμέλια τοῦ Κυπριακοῦ Κράτους. Ἀνατινάζεις ἀστυνομικῶν σταθμῶν, γεφυρῶν, σπιτιῶν, δολοφονίες ἀντιφρονούντων, συχνές ἀπόπειρες ἐναντίον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου, γίνονταν ἐν ὀνόματι τῆς Ἑνωσης. Οἱ θλιβεροὶ αὐτοὶ νυχτοβάτες ἀναδείχθησαν, κατὰ τὰ προφητικὰ λόγια τοῦ Μακαρίου, «οἱ νεκροθάπτες τῆς Ἑνώσεως».

Παρά τίς ξεκάθαρες προειδοποιήσεις τοῦ Προέδρου Μακαρίου, ὅτι ἡ Τουρκία καραδοκοῦσε κι ὅτι θὰ θρηνούσαμε ἐπὶ ἐρειπίων, τὸ κακὸ δὲν ἀπεφεύχθη. Καὶ μετροῦμε σήμερα 38 ὀλόκληρα χρόνια ἀπὸ τότε. Δὲν θὰ ἀναφερθῶ στό πραξικόπημα, ὅχι τόσο γιατί ζήσατε τὰ γεγονότα καὶ τὰ θυμάστε ἐναργέστερα ἀπὸ μένα, ὅσο γιατί δὲν τὸ ἀντέχω. Δὲν ἔχω τὴ ψυχικὴ δύναμη νὰ ἀναφερθῶ σέ μιά τόσο μεγάλη προδοσία, σέ ἓνα τέτοιο αὐτοεξευτελισμὸ. Δὲν ἀντέχω στὴ σκέψη, ὅτι προσφέραμε ἄφατη ἀγαλλίαση στοὺς Τούρκους καὶ στοὺς Ἀγγλους, στὸν Κίσιγκερ καὶ στὸν Ἐτζεβίτ.

Δέν μπορῶ νά βρῶ μιάν, ἔστω καί ἀδύνατη, δικαιολογία γιά νά τήν προτάξω στούς ἥρωές μας: Τόν Αὐξεντίου, τόν Μάτση, τόν Παλληκαρίδη. Τί νά τούς πῶ; "Ότι τήν ψυχική ἀνάταση ἐκείνων διαδέχτηκε ἡ νάρκωση ἡ δική μας; Θυσιάστηκαν ἐκεῖνοι γιά τήν Κύπρο καί τήν ἐλευθερία της κι ἤρθαμε ἐμεῖς, ἐλάχιστα χρόνια μετὰ, νά προσφέρουμε τήν πατρίδα μας στήν Τουρκία;

Τό μόνο παρήγορο σ' αὐτή τήν κατάσταση εἶναι τό γεγονός, πῶς στήν Πάφο, τήν πόλη καί τήν ἐπαρχία μας, δέν παρουσιάστηκε, τότε, νάρκωση ψυχῆς. Τό φῶς τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρέπειας ἐδῶ οὔτε διεθλάσθη, οὔτε παρεθλάσθη. Καί πολύ περισσότερο οὐδέποτε ἐσθέσθη. Μπορεῖ ἐκεῖνος ὁ φοβερός παγερός βοριάς, πού ἔπνευσε μέσα στό κατακαλόκαιρο τοῦ 1974, νά κατέψυξε τήν γῆ τῆς ὑπόλοιπης Κύπρου. Δέν μπόρεσε, ὅμως, νά διεισδύσει στήν Πάφο. Κι ἦταν ἡ Πάφος πού ἀνέτρεψε τά σχέδια τῆς Χούντας καί τῶν ἐδῶ ὀργάνων της. Αὐτή διέσωσε τόν Μακάριο καί τόν φυγάδευσε στό ἐξωτερικό γιά νά προασπιστεῖ ἀπ' ἐκεῖ τά συμφέροντα τῆς Κύπρου. Νά σώσει ὅ,τι μπορούσε νά διασωθεῖ. Νά διατηρήσει τήν ἐλπίδα τῆς ἀπελευθέρωσης.

Ἀποτιμώντας ἀπόψε τό ἔργο τῆς Ἑνώσης Ἀγωνιστῶν Πάφου, δέν μπορούμε παρά νά ἐκφράσουμε τή βαθύτατη ἐκτίμηση καί τήν εὐγνωμοσύνη μας πρὸς τήν αὐτοθυσία πού ἐπέδειξαν τά μέλη της. Ἄν δέν ὑπῆρχε ἡ Ε.Α.Π. κι ἂν ἡ Πάφος ἔπεφτε ἀμέσως στά χέρια τῶν πραξικοπηματιῶν, ὅπως ὅλες οἱ ἄλλες ἐπαρχίες, δέν θά παρείχετο ἡ εὐχέρεια στόν Μακάριο νά σωθεῖ. Κι ἂν ὁ Μακάριος πέθαινε, θά καταλυόταν ἀμέσως ἡ Κυπριακή Δημοκρατία, κι ἡ ἄμεση Τουρκοποίηση τῆς Κύπρου δύσκολα θά ἀποφευγόταν.

Κορυφαία στιγμή τῆς ἀντίστασης ἦταν ἡ 15ῃ Ἰουλίου 1974. Ὅμως καί πρὶν ἀπὸ τήν ἡμερομηνία αὐτή, ἦταν σημαντικός ὁ ρόλος τῆς Ἑνώσης Ἀγωνιστῶν Πάφου. Ὁ ρόλος αὐτός συνίστατο στήν προστασία τοῦ Ἐθνάρχῃ καί τοῦ ἔργου του. Ἦταν ρόλος ἀποτρεπτικός τῆς προδοσίας. Ὅσο κι ἂν λυποῦσε τοὺς ἀγωνι-

στές της Ἀντίστασης ἡ ἐκτροπή ἀπὸ τὴ νομιμότητα καί ἡ ἄσκη-
ση βίας, οὐδέποτε ἀναμίχθησαν στὸν ἀδελφοκτόνο σπαραγμό.
Θεωροῦσαν τοὺς ἑαυτοὺς τους, ὅπως καί ἀποδείχθησαν, ὡς τοὺς
γνήσιους συνεχιστές τοῦ ἀγῶνα τῆς ΕΟΚΑ, μέ σκοπὸ τῆς ζωῆς
τους τὴν ὀλοκλήρωση τῆς Ἐλευθερίας τῆς Κύπρου, πού προϋπό-
θετε καί τὴν προστασία τοῦ φυσικοῦ ἡγέτη τῆς Κύπρου, τοῦ
Ἐθνάρχῃ Μακαρίου. Αὐτοὶ ἦταν πού συνήργησαν καί στὴν ἐπι-
στροφή τοῦ Μακαρίου στίς 7 Δεκεμβρίου 1974. Κι εἶναι αὐτοὶ πού
καί σήμερα πυκνώνουν τίς τάξεις τῶν ἀγωνιστῶν, πού δέν συμβι-
βάζονται μέ τίποτα ἄλλο παρά μόνον μέ τὴν πραγματικὴ ἐλευ-
θερία τοῦ τόπου μας.

Γιὰ νᾶ ᾗχει ἡ ἀποψινὴ συγκέντρωσή μας κάποια ἀξία, πρέπει
νά δίδει κι ἓνα μήνυμα. Πρέπει νά ἀντλεῖ ἓνα μήνυμα ἀπὸ τὴ θλι-
βερὴ ἐπέτειο πού μνημονεύουμε. Καί τό μήνυμα αὐτό θά πρέπει
νά εἶναι ἡ συνειδητοποίηση τοῦ χρέους μας πρὸς τὴν πατρίδα
στοὺς ὀριακοὺς καιροὺς πού φτάσαμε. Σήμερα, περισσότερο ἀπὸ
ποτέ, χρειαζόμαστε ἀγωνιστικὸ σύμβολο, ἐθνικὸ καθοδηγητὴ. Κι
εἶναι ἀνάγκη, παραγνωρίζοντας τίς διαφορὲς μας, νά ἀφουγκρα-
στοῦμε τὴ φωνὴ τοῦ Μακαρίου, ἀλλὰ καί τὴ φωνὴ ὅλων τῶν προ-
γόνων μας.

Ἀμέσως μετὰ τὴν Τουρκικὴ εἰσβολή, κηρύσσοντας οὐσιαστικά
τόν μακροχρόνιο ἀγῶνα, δήλωνε ὁ Μακάριος, πὼς οἱ συνεχεῖς
ὑποχωρήσεις ὑποθηκεύουν τό μέλλον κι ἡ ἐνδοτικότητα ὀδηγεῖ
στὴν ὑποτελεία καί στὴν παρακμή. Δέν ἦταν γιὰ τόν Μακάριο
ἄγνωστος καί ἀπαράδεκτος ὁ συμβιβασμός. Ἀπαράδεκτη ἦταν ἡ
μετάφραση τοῦ συμβιβασμοῦ σέ πλήρη ὑποταγή, πού, βραχυπρό-
θεσμα ἢ μακροπρόθεσμα, θά ὑπονόμευε τὰ θεμέλια τοῦ μέλλον-
τος τῆς Κύπρου.

Σ' ὅσους ἐπείγονταν γιὰ λύση καί ἀδιαφοροῦσαν γιὰ τό περιε-
χόμενό της ἔλεγε: «... Ἡ μόνη προσφερομένη σύντομος λύσις εἶναι
ἡ ἀναγνώρισις καί ἀποδοχὴ τῆς ντέ φάκτο καταστάσεως. Ποία,
ὅμως, ἡ ὠφέλεια ἐκ τῆς τοιαύτης συντομίας; Μήπως διὰ νά ἀπο-

φευχθῇ ἡ Τουρκοποίησης τῶν κατεχομένων ἐδαφῶν μας; Ἀλλά θά γίνη τότε τῇ συγκαταθέσει μας καί διά τῆς ὑπογραφῆς μας. Μήπως διά νά αἰσθανώμεθα ἀσφαλεῖς εἰς τό ὑπόλοιπον τμήμα τῆς νήσου; Πιστεύω, ἀντιθέτως, ὅτι ἡ νομιμοποίησης τῶν τετελεσμένων γεγονότων θά διεγείρῃ τήν Τουρκικήν βουλιμίαν καί θά ἐνθαρρύνῃ τά ἐπεκτατικά σχέδια τῆς Τουρκίας εἰς τήν Κύπρον...».

Προφητικά τά λόγια τοῦ Μακαρίου. Σιγά - σιγά προσεγγίσαμε τίς θέσεις τῶν Τούρκων, χωρίς κανένα ἀποτέλεσμα. Οἱ Τοῦρκοι προβάλλουν συνεχῶς νέες ἀξιώσεις. Μεταθέσαμε τίς εὐθύνες τῆς κατοχικῆς δύναμης στή δική μας πλευρά, ἀφοῦ διαμηνύσαμε στόν ἔξω κόσμο, ὅτι ἐκεῖνο, πού χρειαζόταν, δέν ἦταν διαλλακτική στάση ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας, ἀλλά «Πρόεδρος λύσης» ἀπό τή δική μας πλευρά, Πρόεδρος μέ εὐελξία. Συρθήκαμε μέχρι καί τήν ἀποδοχή τῆς παραμονῆς μεγάλου ἀριθμοῦ ἐποίκων - παρόλο πού ὁ ἐποικισμός θεωρεῖται ἀπό ὅλο τόν κόσμο ὡς ἔγκλημα πολέμου, κι αὐτοί ἀπαντοῦν μέ ἐπιτάχυνση τοῦ ρυθμοῦ ἐποικισμοῦ τῶν κατεχομένων. Καί τό χειρότερο: Ἀπαλλάξαμε τήν Τουρκία ἀπό τήν εὐθύνη τῆς κατοχῆς, τό ἔγκλημα τοῦ ἐποικισμοῦ, τούς φόνους τῶν πολιτῶν, τήν ὁμηρία τοῦ τόπου μας, ἀφοῦ τήν κρατήσαμε μακριά ἀπό τίς συνομιλίες ὡς ἓνα τρίτο, ξένο, παρατηρητή. Καί τ' ἀποτέλεσμα; Ἀντιστρέφουν τούς ὅρους, ἀποδίδοντας σ' ἐμᾶς ἀδιαλλαξία καί ἀπροθυμία ἐπίλυσης τοῦ προβλήματος καί προβάλλουν ἀξιώσεις διάλυσης τῆς κρατικῆς μας ὀντότητος, τοῦ κυριότερου στηρίγματος τοῦ ἀγῶνα μας.

Εἶναι ξεκάθαρο, κι αὐτό διεμήνυε συνεχῶς ὁ Μακάριος, ὅτι ἓνας ἀγῶνας ἀπελευθέρωσης δέν διεξάγεται μέ συνεχεῖς ὑποχωρήσεις, οὔτε καί μέ θωπεῖες πρὸς τόν κατακτητή. Ἡ ἀγωνιώδης κραυγή τοῦ Μακαρίου, πού ἀντηχεῖ ἀκόμα στ' αὐτιά ὅλων μας, ὅτι «δέν θά ξεγράψουμε πατρίδες καί δικαιώματα», ἦταν τό ἀπόσταγμα μιᾶς κοσμοθεωρίας, ἀλλά συγχρόνως καί τό ἐπιστέγασμα μιᾶς ζωῆς ἀγῶνων.

Εἶναι γεγονός, ὅτι ἀντιμετωπίζουμε ἓνα στυγνό κατακτητή,

τόν όποϊον εύνοοϋν οί διεθνεϊς έξελίξεις καί θωπεύουν, λόγω συμ-
φερόντων, οί σημερινοί κοσμοκράτορες. Έναπόκειται, όμως, σ'
έμᾱς νά μελετήσουμε μέ προσοχή όλες τίς παραμέτρους, νά προ-
βλέψουμε μέ κάθε δυνατή ακρίβεια τίς έξελίξεις, νά προγραμμα-
τίσουμε μέ σύνεση τίς κινήσεις μας, νά όπλιστοϋμε μέ αγωνιστι-
κή καρτερία γιά νά μεταβάλουμε τά στοιχεϊα τῆς εϊς βάρος μας
σημερινῆς άνίσωσης. Κι αλήθεια, πόσο άξιοποιήσαμε τίς αρχές
καί τίς αξίες τῆς Εϋρώπης, στήν όποία μέ τόσες θυσίες τοϋ λαοϋ
μας εϊσήλθαμε; "Αν δέν εϊναι δυνατόν, οί έταϊροι μας νά δεχτοϋν
καταπάτηση τῶν δικῶν τους δικαιωμάτων, όπως εϊναι ή έλεύθερη
έγκατάσταση, ή άπόκτηση περιουσίας, τό εκλέγειν καί εκλέγε-
σθαι σέ όποιοδήποτε μέρος τῆς Εϋρώπης, θά δεχτοϋν αϋτή τή
στέρηση γιά μᾱς στήν ἴδια τήν πατρίδα μας; "Αν βασικό άξίωμα
μιᾱς δημοκρατικῆς πολιτείας εϊναι ή αρχή «ένας άνθρωπος, μία
φῆφος», πῶς θά δεχτοϋν τήν «εκ περιτροπῆς προεδρία», έξισώ-
νοντας τό 18% μέ τό 82%;

"Αν έμεϊς αποδεχτοϋμε τά άπαράδεκτα, δέν θά πρέπει νά πε-
ριμένουμε, οί ξένοι νά έρθουν άπό μόνοι τους, νά μᾱς βοηθήσουν.
Θά βολευτοϋν στήν ήσυχία τους, όσο έμεϊς δέν τούς ένοχλοϋμε.
Χρειάζεται μία συνεχής ένημέρωση, μία διαρκῆς υπενθύμιση.

Ό Μακάριος, μέ τή ζωή του, μᾱς έμαθε ότι οί δοκιμασίες τῶν
λαῶν εντάσσονται μέσα στήν προοπτική τοϋ χρόνου καί στή δια-
λεκτική τῆς Ἱστορίας. Κι αϋτή ή προοπτική, παρά τήν πρόσκαι-
ρη έπικράτηση τῆς άδικίας, εύνοεϊ, κατά κανόνα, τό δίκαιο. Μᾱς
δίδαξε άκόμα ό Μακάριος, πῶς δέν ύπάρχουν άμετάβλητες πρα-
γματικότητες, οϋτε καί ύφίστανται αναλλοίωτες συνθηκες.

"Εχουν κι οί συμβιβασμοί κάποιο όριο - καί νομίζω, πῶς ή άνύ-
ψωση μιᾱς μειονότητας τοϋ 18% σέ κοινότητα ισότιμη πρὸς τό
82% καί ή άποδοχή τῆς όμοσπονδίας ως λύσης άντί τοϋ ενιαίου
κράτους - εϊναι ύποχωρήσεις πέραν άπό τή λογική. "Εκαμε κάτι
άνάλογο ή Τουρκία γιά τούς Κούρδους, πού άποτελοϋν τό 35%
τοϋ πληθυσμοϋ της καί ζοϋν σέ συμπαγεϊς περιοχές;

Οἱ ὑποχωρήσεις φτάνουν κάποτε σ' ἓνα σημεῖο, πού, ἂν τό ὑπερβοῦμε, ναρκοθετοῦμε τό ἐθνικό μας μέλλον. Ὁ Μακάριος δὴλωνε κατηγορηματικά, πὼς δὲν ὑπάρχουν περιθώρια ἄλλων ὑποχωρήσεων.

Χρειάζεται, λοιπόν, ἔστω καί τήν ὑστάτη αὐτή στιγμή, νά συνειδητοποιήσουμε τόν κίνδυνο, πού διατρέχουμε καί νά ἀναλάβουμε τίς εὐθύνες μας. Ἡ Τουρκία κωλυσιεργεῖ, ἀφήνοντας τόν χρόνο νά δρᾷ ὑπέρ τῶν ἄνομων σχεδίων της. Μέ τόν συνεχιζόμενο βάρβαρο ἐποικισμό πού ἐντείνει ἡ Τουρκία καί τό κύμα τῶν λαθρομεταναστώων πού ἐνθαρρύνει, κινδυνεύουμε νά γίνουμε μειονότητα στή γῇ τούτῃ τῶν πατέρων μας.

Ὅλοι μαζί, Κυβέρνηση, πολιτική ἡγεσία, Ἐκκλησία, Ἐθνικό Κέντρο πρέπει νά δράσουμε ἀμέσως γιά νά ἀνακόψουμε αὐτή τήν κατάσταση. Δὲν ὑπάρχουν χρονικά περιθώρια καθυστερήσεων. Χρειάζεται ἐπανατοποθέτηση τῆς βάσης τοῦ προβλήματός μας. Ὁ δρόμος πού ἀκολουθοῦμε φάνηκε ξεκάθαρα, πὼς δὲν ὀδηγεῖ σέ λύση. Ὁδηγεῖ σέ ἀφανισμό. Οἱ συνομιλίες χάριν τῶν συνομιλιῶν δὲν συνιστοῦν τρόπο προώθησης τοῦ προβλήματός μας. Ἀντίθετα μάλιστα. Οἱ Τοῦρκοι καί οἱ ξένοι κωδικοποιοῦν τίς νέες ὑποχωρήσεις μας. Κι ἐπὶ πλέον μέ τήν παρέλευση τοῦ χρόνου ἡ Τουρκία ἐπιδιώκει λήθη τοῦ προβλήματός μας, ἐμπέδωση τῆς κατοχῆς καί ἀλλοίωση τοῦ δημογραφικοῦ χαρακτῆρα τοῦ τόπου μας.

Χρειάζεται, ἐπαναλαμβάνω, νά υἱοθετήσουμε μιά γραμμὴ ἀγῶνα γιά ἐλευθερία, πού ἐπιβάλλουν τόσο ἡ δικαιοσύνη καί οἱ ἀρχές τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης, ὅσο καί ἡ ἐθνική μας καταγωγή καί οἱ ὑποθήκες τοῦ Μακαρίου. Ἐτσι θά δικαιώσουμε καί τοὺς προγόνους μας καί τόν Ἐθνάρχη Μακάριο, ἀλλὰ καί ὅλους τοὺς προασπιστές τῆς δημοκρατίας καί τῆς νομιμότητας, πού σάν σήμερα, πρὶν 38 χρόνια, ἔδωσαν τή ζωὴ τους γιά μιά πατρίδα ἐλεύθερη καί ἓνα μέλλον ἐλπιδοφόρο.